

Monikielinen biodiversiteettikirjallisuusportaali

BHL-Europe löytää lajitiedon digitaalisista kokoelmista

Biodiversity Heritage Libraryn verkkopalvelun kautta on tarjolla jo yli 45 000 nimekettä lähinnä kasvi- ja eläintieteellistä kirjallisuutta. Pääosa kirjallisuudesta on julkaistu ennen vuotta 1923, mutta uudempaa on joukossa. Teokset on digitoitu pääosin amerikkalaisten luonnontieteellisten museoiden ja tieteellisten kirjastojen kokoelmista. BHL-verkkopalvelun eurooppalainen sisarhanke BHL-Europe rakentaa biodiversiteettikirjallisuutta varten monikielistä portaalia yhteistyössä Euroopan digitaalisen kirjaston European kanssa. Työtä koordinoi Berliinin Humboldt-yliopiston luonnontieteellinen museo.

Biologisen lajitiedon löytämiseen esimerkiksi taksonomisen tutkimuksen tueksi tarvitaan pääsy tiedon alkuperäisille lähteille. Usein tämä tarkoittaa julkaisua, jossa tietty laji tai muu taksoni on alun perin kuvattu, nimetty uudelleen tai uuden tietämyksen valossa luokitettu uudella tavalla. Nämä alkuperäisjulkaisut voivat olla vanhojakin, vaikkapa 1800-luvulta, ja niiden tavoittaminen on perinteisesti vaatinut sinnikästä salapoliisityötä ja useiden erikoiskirjastojen käyttöä. Biodiversity Heritage Libraryn visiona on saattaa taksonominen tieto kaikkien saataville, myös kehitysmaiden tutkijoille, joilla usein ei ole pääsyä oman maansa biodiversiteettiä koskevan perustiedon lähteille. Tavoite on kunnianhimoinen, mutta aivan alkumetreillä tässä ei enää olla, sillä BHL:ssä julkaistut luonnon monimuotoisuutta eri tavoin kuvaavat 32 miljoonaa sivua sisältävät runsaasti myös taksonomista peruskirjallisuutta.

BHL-hanke käynnistyi Yhdysvalloissa 2007, ja kaksi vuotta myöhemmin lähti liikkeelle BHL-Europe. Myöhemmin BHL-verkon solmuja tulee sijaitsemaan biodiversiteetin kannalta keskeisillä alueilla, kuten Kiinassa, Australiassa ja Brasiliassa. BHL-Europen suo-

malaisena osapuolena on Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjasto, ja tässä EU-hankkeessa on kaikkiaan 28 osapuolta.

BHL:n eurooppalainen palvelin-keskus sijaitsee Lontoon Natural History Museumissa, ja tallennus tähän järjestelmään on alkamassa. Seuraava virstanpylväs eurooppalaisen BHL-palvelun kehittämisessä on vuoden 2011 alussa julkaistava saksankielinen prototyyppi. BHL-Europe on rakentamassa myös laajaa viitetietokantaa biodiversiteettialalta, nimeltä Global References Index to Biodiversity. Tämän GRIB-palvelun tavoitteena on auttaa digitoinnin koordinoimisessa, jotta eri maissa ei turhaan digitoitaisi samoja julkaisuja.

Kolmen vuoden EU-hanke keskittyy yhteisen portaalin rakentamiseen, kun taas aineisto digitoidaan ja rahoitetaan kussakin maassa. Suomessa biodiversiteettijulkaisujen digitoinnin päärahoittaja on Koneen Säätiö, ja muita rahoittajia ovat ja Ella ja Georg Ehrnroothin ja Oskar Öflundin säätiöt.

Kotimaisten biologian seurojen vanhat julkaisut verkkoon

Kotimainen digitointi keskittyy biologisten seurojen julkaisusarjoihin pääasiassa vuosilta 1923–40. Julkaisevien seurojen kanssa tehtävien sopimusten avulla varmistetaan, että aineisto voidaan julkaista BHL-Europe-palvelun portaaleissa. Alkuvaiheessa kiinnostusta aineiston toimittamiseen BHL-palveluun ovat osoittaneet Vanamo, Societas pro Fauna et Flora Fennica, Helsingin hyönteistieteellinen yhdistys ja Luonnontieteellinen keskusmuseo. Digitoinnin toteutus on kilpailutettu Suomessa, ja digitoinnin toimitajaksi on valittu Vaasan Micro Copy Oy. Painettu aineisto skannataan 400 dpi:n tarkkuudella, ja tiedostojen nimeämisessä noudatetaan käytäntöä, jonka avulla palvelun käyt-

täjän on mahdollista siirtyä suoraan sille sivulle, jolla haettu nimi on. Lajinnimien hakua helpottaa myös palvelun taustalla toimiva laaja systemaattinen nimistötietokanta uBio. Tulevaisuudessa lajitiedon hakua portaalista voi helpottaa kotimaassa FinnONTO-hankkeen piirissä kehitteillä oleva taksonominen ontologia (TaxMeOn).

Luonnon Tutkijassa 5/2009 pyydettiin Vanamon ennen vuotta 1940 painettujen julkaisujen tekijänoikeuksien haltijoita ilmoittamaan, elleivät he halua julkaisuaan verkkoon osaksi kansainvälisiä tietokantoja. Yhtään kieltä ei tullut, ja Vanamon sarjojen digitointia ollaan pian aloittamassa. Digitoitavat julkaisut ovat Vanamon pääasiassa saksankieliset *Annales*-sarjat sekä suomenkielinen *Luonnon Ystävä*. Societas pro Fauna et Flora Fennica -seuran sarjoista on jo digitoitu *Notiser*, *Memoranda*, *Meddelanden* sekä *Acta*-sarjat vuoteen 1940 asti. Osa aineistosta on jo Helsingin yliopiston digitaalisen arkiston kokoelmassa Fauna & Flora ja myöhemmin myös BHL-Europe-palvelussa sekä Europeanassa.

Hankkeen kotimaisen ohjausryhmän puheenjohtaja on **Jouko Rikkinen** Vanamosta. Muut jäsenet ovat **Henry Väre** Societas pro Fauna et Flora Fennicasta, **Anders Albrecht**, **Hannu Saarenmaa** ja **Marjatta Mikkonen** Luonnontieteellisestä keskusmuseosta sekä **Sini Kärki** ja **Kimmo Koskinen** Helsingin yliopiston kirjastosta. Kahdesti vuodessa kokoontuva ryhmä ohjaa Suomessa digitoitavan aineiston valintaa, suunnittelee rahoitusta ja tiedottaa hankkeesta tutkijoille.

Hankkeen kotimainen wiki-sivu: <wiki.helsinki.fi/display/BHL/Etusivu>. EU-hankkeen kotisivu: <www.bhl-europe.eu>.

Tiina Onttonen, Sini Kärki ja Kimmo Koskinen

Tiina Onttonen, Sini Kärki, Kimmo Koskinen, Helsingin yliopiston kirjasto, PL 62 (Viikinkaari 11 A), 00014 HELSINGIN YLIOPISTO; kimmo.koskinen@helsinki.fi